I. N.

HISTORISK och OECONOMISK Beskrifning Öfwer CRONOBY Sokn uti Österbotn/

Hwilkens Förra Deel,

Med

Wederbörandes Minne,

Under

OECONOMIÆ PROFESSORENS och Kongl. Swenska Wettenskaps Acad. LEDAMOTS/

Herr PEHR KALMS

Inseende,

Til allmän undersökning i Åbo Academies öfre Läro=Saal den 7. Maji 1755. f. m.

Framställer

ERIC CAJANUS, Erics Son/

Österbotninge.

Åbo Tryckt, hos Direct. och Kongl. Boktr. i Stor=Förstendömet Finland, JACOB MERCKELL.

Kyrkoherden öfwer Cronoby Församlingar /
Wälärewördige och Höglärde
Herr Mag. GUSTAV JUSLEEN,
Gunstige Gynnare och Farbror.

Comministern wid Cronoby Moder=Kyrko Församling /
Ärewördige och Högwällärde
Herr JOHAN FORSMAN,
Gynnare och Farbror.

Crono=Befallnings=man /
Ädel och Högaktad
Herr LAUR. J. BRUNELL,
Gunstige Gynnare och Farbror.

Råd=och Handels=man i Gamle-Carleby Stad /
Ädel och Högaktad
Herr JACOB FALANDER,
Gynnare och Farbror.

Feltwäbeln af Kongl. Lif=Gardet,
Ädel och Högaktad
Herr JOHAN ESCHOLIN,
Gunstige Gynnare och Morbror.

Comministern i Cronoby Sokn och Teirijärfwi Capell /
Ärewördige och Högwällärde
Herr LAUR. HAGGMAN,
Gynnare och Farbror.

Härads = Bokhållaren /
Ädel och Högaktad
Herr ERIC BERGBOM,
Gunstige Gynnare.

Råd = och Handelsman uti Jacobstad,
Ädel och Högaktad
Herr ANDERS WINSTEEN,
Gunstige Gynnare.

Edar Ynnest, Mine Herrar, hwarmed I mig städse omfattat, har warit så stor, at jag seer mig aldeles oförmögen, den samma på behörigt sätt at wedergälla kunna: Ett tack= och wördsamt sinne skal likwäl aldrig hos mig saknas, hwilket oförändradt Edar bewista godhet uti ett friskt minne behåller: til prof häraf, har jag understådt mig pryda deßa skumma Blad med Edra Namn, Hwilkas beständiga wältrefnad förönskas af

Mine Herrars Gynnares, Farbröders och Morbrors

Ödmiuke Tienare

ERIC E. CAJANUS.

Pastoren wid Cronoby Hospital,
Wälärewördige och Höglärde

Herr Mag. ERIC CAJANUS,

Min Huldaste Fader.

Möteligen uprinner den dagen, på hwilken jag får tilfälle, at offenteligen betyga min innerliga wörd- och tacksamhet, för mine Käreste Föräldrars om mig hafda oförtrutna omsårg och otaliga wälgjerningar: ingen annans, utan Edar mogna underwisning, min Huldaste Fader, har jag i yngre åren haft at fägna mig af; Edra förnämsta afsikter hafwa ju ej andra warit, än at befordra mitt Wäl: med ett ord: Edar kärlek har städse warit emot mig så brinnande, at jag finner min förmögenhet aldrig hinna til, den samma at wedergälla. J hafwen, min Allrakäreste Fader tillika med min Huldaste Moder, ej låtit mig sakna all öm omwårdnad til befrämjandet af min upkomst.

Til wördsamt tacksamhets wedermäle för all denna Edar kärlek, warda nu deße enfalliga Rader, jag lämnat om min Fosterbygd, Eder uti djupaste Barnslig wördnad upoffrade. Försynen låte den dagen seent upgå, på hwilken jag skal nödgas sakna en öm Fader och en så huld Mor: Allmakten gjöre åfwen Edra öfriga lefnads-dagar grönskande af alla sjelfönskeliga sällheter in til åldrens sena Höst, samt efter ändad wandel inneslute Eder uti de Himmelska sälla Boningar, önskar

Min Huldaste Faders

Ödmjuk - Lydigste Son
ERIC CAJANUS.

Det

Årbara Bondeståndet

Och

Allmogen

J

CRONOBY Sokn

Wärder detta Academiska snille-prof tilärkändt, med tilönskan af alsköns Andeligit och Lekamligit godt, af

Den Årbara Allmogens

Förbundne tjenare,
ERIC E. CAJANUS.

Min Herre!

Wägen til åran är fuller i sig sielf mycket swår och brant; men kan dock lätteligen genomträkas af den/ som i alt sitt företagande har dygden til ögnamål/ qwickhet til följeslagare samt flit och idoghet til wägwisare.

Eder ogemena flit/ Min Herre/ Eder medfödda qwickhet och Eder ofärgada dygd/ spå otwungit/ at I snart träffen det målet/ dijt alla rättsinta Bokmän syfta.

Huru långt I redan hunnit/ det utwisar detta Edart lärda arbete/ som I nu allmän granskning underställen. En owäldug Låsare kan endast deraf inhämta hwad framtiden har af Eder/ Min Herre/ at förwänta.

Jag är altså derom försäkrad/ at säsom dygden i alla tider haft sin belöning/ så kan ej heller Himlen undgå at med tiden gifwa Min Herre en rik och mogen skörd af åra och nöje.

För öfrigit önskar Min Herre lycka til at med lika färdighet fullfölja det återstående af Edert lopp å den Academiska wädjoban/ som I det begynt/ och utber mig den förmån at altid blifwa räknad bland Edra uprickttiga Wänner.

Min Herres

Hörsamste tjenare,
HENRIC WEGELIUS.

A. ☙ Ω.

§. I.

I Fordna dagar war wåra Förfäders förnämsta
omsorg, at med Swärd och brynja wara sina Fi-
enders skräck. Med tapper arm togo de af sina
grannar de waror de tarfwade, och sielfwe ej äg-
de. Hade de warit ei mindre sårgfällige om hus-
håls wettenskapens upodlan, än de woro månne, at wara si-
na owänners skräck, så skulle wi nu se wåra Floder och Ström-
mar så segelbara som i China, wåra myror och moraß för-
wandlade i fruktbärande åkrar och gräsrika ängar, wåra gär-
dar och torp omringade med allehanda frukt-trän och matdogsna
wäxter: wåra Provincier fulla med folkrika städer, upfylta med
flammer af tusende slags särskilta gagneliga Fabriqver; wåra
skogar med största ömhet handterade, och alt fördärfweligit
swediande landförwist: otalige penninge Summor besparde, som
utflutit til Utlänningen för glitter-kram, barnalekar och hwad
wi eljes sielfwe kunnat och bordt förfärdiga: wåra Hamnar,
Floder, Haaf och Siöar städse upfylta med ut- och infarande
Skepp lastade med Landsens producter, eller den winst af
främmande derföre blifwit erhållen; med otaliga andra förmå-
ner. Korteligen: wi skulle då warit et det folkrikaste land,
det lycksaligaste folk, och hela werldsens förundran och skräck.
Men alla tider hafwa sin smak, och wetenskaper deras om-
wärling.

wäxling. Lyckeligit det land, som utwäljer de nyttigaste. Wi få däck ej skiuta all skulden på wåra Förfäder. De giorde efter de tiders tycke och sin då warande insikt: De hafwa uti ärlig- och redlighet, samt sparsam lefnad lämnat wåra tider långt efter sig. Wi lefwa i en meraf upl-yst period. Wi böra då kunna gå mycket längre. Wi böra aldrig gifwa dem efter uti tapperhet, och rättmätigt tycke för wapne-brak; men hushålnings wetenskapen bör ei wara oß mindre om hjertat. Den ena af deße twå kan ej gierna wara utan den andra. De böra räcka hwarandra ymsom hjelp. Man skall så lefwa i lugnet, at man ej fruktar för stormen, då den kommer; fast man hälst undwiker bulret, då man det med heder kan. Friden bör wara en käraste, och anwändas til landets upkomst, Rikets tilwäxt i makt och inbyggarenas sällhet. Alla mått, som leda dertil, böra ej ur ögonen lämnas. Hwad landets kännande bidrager härtil, behöfwer jag ej utföra; Det är til öfwerflöd redan af de digraste män bewist. At nu endast hafwa nämnt det, är nog. Jag tror mig derföre ej giordt illa, när jag likmätigt Höga Öfwerhetens befallning, flere Kongl. Collegiers åstundan, och mer än många wittre mäns längtan, som alla yttrat sit nöje, at se Historiska och Oeconomiska beskrifningar öfwer orterne uti riket, har utwaldt min födelse bygd Cronoby til ämne, då jag skall utgifwa min första Academiska Läro-spån. Jag medgifwer gierna, at jag ej med en så mogen hand utfört det, som sig bordt; men den benägne Läsarens gunst är, hwartil ja tryggar mig: och torde jag framdeles wil Gud, til en del widare upfylla, hwad nu härutinnan kan brista.

§. 2.

CRonoby Sokn är belägen uti Uleoborgs södra Fögderie, 1 ½ mil söder om Gamle-Carlerby Stad, och 2. mil norr om Jacobs-Stad och Pedersöre Sokn. Denne Sokns omkrets synes nog blifwit i deße sednare tider inkräktad utaf de nästgräntsande nysnämde Gamle-Carleby och Pedersöre Soknar, hwilka henne liksom uti en oval peripherie inringa. Uti fordna tider har inbyggarenas utrymme härstädes utan twifwel warit tilräckeligare, aldenstund hon, för åboernas ringa antal, warit emellan Gamle-Carleby och Pedersöre Soknar fördelt, på det sättet, at Cronoby åå warit råmärke emellan deße bägge Soknar och följakteligen skilnad emellan den Södra och Norra delen af Österbotn. Sedan inwånarena efter handen begynt förökas, och det utan twifwel föll dem beswärligt, at så lång wäg resa til sina Kyrkior, anlades härstädes ett Capell, uppå en åker uti Påras (a), som berättes hafwa hört så wäl til Gamle-Carleby som Pedersöre Pastorater. Capellet kallades Påras, utaf den genomrinnande åån (b), hwilken skall hafwa sitt ursprung ifrån Påras järfwi, ett Träsk innom Tawastelands gräntsen, intet långt ifrån Kiwijärfwi Capell uti Wijtasaari Sokn, hwarföre Soknen också ännu af Sawu- och Tawastlänningar, som årligen därigenom fortsätta sina resor til köpstäderna, kallas Påras Kylä eller Påras Kylän Pitäjä. När detta Capell blifwit anlagt eller inrättadt, är igenom äldren i mörk glömsko så nedsänkt, at man derom platt ingen underrättelse hafwa kan. Om detta Capell efter Fundation ägt egna Siälesörjare, och hwilka the warit, kan ingen efterrättelse århållas, widare än at första Kyrckoherden i Cronoby MARTINUS JACOBI WILOI lärer warit sidste Caplan i Påras, som af hans Kyrkoherde fulmakt tyckes kunna inhämtas (c): eller ock, at Capellet blifwit betient af Präster så wäl ifrån Pedersöre som Gamle-Carleby, såsom hörande til dem bägge, hwilket skulle synas kunna deraf slutas; emedan uti Kongl. Maj:s Fundations Bref för Cronoby, af den 22. Aug. 1607. nämnes, at Deputerade ifrån Påras Capell anhöllo om Gudstjenst hwar Söndag. Jag lämnar dock detta därhän, såsom en sak, hwilken ej egenteligen hörer

A2 til

til mitt ändamål; samt wänder mig at nogare undersöka Cronoby, såsom den, hwarest större ljus finnes.

(a) Samma åker bär ännu namn af Capell-giärdet, eller dialecto Cronobyensium, Capal-Giälon. (b) Denne åå kallades fordom och äfwen nu af de nedkommande Tawast- och Sawu-bönder; Påras Joki. (c) Daterad Stockholm den 24. Augusti 1607.

§. 3.

Påras blef af Glorwördigst i åminnelse Konung CARL den Nijonde til et särskilt Pastorat giordt och med egen Kyrkoherde försedt år 1607. Då skall hela Capellet och följaktel. Cronoby Sokn bestådt utaf 75. rökar (a), som är at se utaf Kong CARL den Nijondes Fundations Bref och samma Konungs Fullmakt för förste Pastor. (b. c.). Såsom Påfwiske Läran landförwistes på Riksdagen i Westeråås år 1527. så hinner Cronoby Sokns anlägning ej til någon Påfwisk period, utan har at fägna sig af en reen och nijtälskande Konungs tid, som anstälte Concilium Upsaliense år 1593. deräst den irriga Påfwiska religion fulleligen utdömdes ifrån hela Sweriges rike, och enhälleligen beslöts, at blifwa wid den rena Lutherska läran. Hwadan denne Sokn århållit sit namn, tör man tilförliteligen kunna säga, at det skedt deraf, at då denne Store Konung CARL den Niende antog Riks styrelsen och dertil med wanliga Ceremonier Kröntes, skall wid samma tilfälle Deputerade ifrån förbemälte Påras Capell hos Hans Maj:t andragit sin kåran om et särskilt Pastorats årnående; hwilket då dem föruntes, blef Soknen, til åminnelse af denne Konungs Högstefterlängtade Kröning, ej allenast den Kongliga Nåden årtedd, at bära namn af Cronoby, utan fick äfwen tilstånd at bruka en Krona til wapen uti Sokne-Sigillet (d)

Då denna Nya Sokn i 6. års tid betient sig utaf den i §. 2. ombemälta Capell-Kyrkan til Sokne-Kyrka och inbygga-

byggarena sågo, at den wid folkets tiltagande blef liten och
träng samt (tör hända) mycket gammal, bygde de med Hög-
wederbörligit tilstånd år 1613. en ny Kyrka (e), längre utföre
och bredewid åån på en plan i Brättöö by, Slätte hemmanet
tilhörig. Men då denne Kyrka ocksä, för folckets tilwäxt, blef
snåf och liten, bygdes den nu warande Kyrckan, på samma
Kyrkogård, som den förra städt, hwarest de många wiße hus,
Hemman och Släkter i Soknen tilhörige grafwar ännu fin-
nas, dels murade, dels timrade och med planklåck öfwertäkte.
Grundwalen til denna Kyrka lades den 13. Maji 1659. och
arbetet gick för sig med högstörskelig drift, så at Kyrkan blef
färdig och inwigd (f) den 13. Maji 1660. af då warande Kyrc-
koherden och Probsten JACOBO HENRICI BRENNERO, som lät
giöra sig grafställe strax innan för Chordören, midt under
den af honom skänkta metals Lius-Kronan, och förskaffade
dertil en kåstelig grafsten, med sitt namns påskrift och något
Skriftenes språk kring randen.

(a) I början skola ock Läpplax by af Pedersöre, och Knifsunds by
af Gamle Carleby Sokn blifwit Cronoby Pastorat tilslagna. Men berät-
tes, at de af Kongl. Commissarierne på general jordrefningen 1608.
blifwit åter ifrån Cronoby skilda: Läpplax blef både in Ecclesiasticis och
Politicis lagd under Pedersöre; och Knifsund tilslagit Kyrckowåsendet i
Gamle-Carleby; men i civila mål hör det til Cronoby.

(b) Hwad Knifsund i synnerhet angår, så återwunno wål Cronoby
Boarna sexton rökar derifrån år 1611. som ses af Konung GUSTAV A-
DOLPHS resolution af d. 13. Decembr. samma år, så lydande: Wi GU-
STAV ADOLPH med Guds Nåde, Sweriges, Göthes och Wändes Arf-
furste, Storfurste til Finlend, Hertig uti Estland och Wåstmanneland.
Giöre witterligit, at wåre och Kronones Undersåtare uthi Cronoby Sochn
i Österbottn boendes, hafwa oß i underdånighet besökt, klageligen til-
känna gifwandes, at ändoch Konung Maj:t Christelig och högläflig i å-
minnelse wår Sahl. K. Herr Fader dem til hjelp til den Kyrcka och
Prästegard som dhe efter Hans Kongl. Maj:ts Nådige tillåtelse och be-
falning år begynt at upbyggia och wedh macht hålla, hafwer låtit til-
dehlt och lagt derunder sexton rökar i Knifsundh. Så äro likwähl sam-
ma sexton rökar dem nu ifrån tagen, derigenom Kyrckan och Prästegår-
den

den med byggningen blifwa förfaldne, och dhe utaf Skiutsfärder och giästningar utharmade, deröfwer dhe sig beswära, Ödmiukeligen begiärandes om wårt Nådige bistånd i sakene, at dem dermed ingen orätt må tilfogas. Så alldenstund at för de serton rökar efter Högbemelte Kongl. Maj:ts breff och gifne Fulmacht under för:de Cronoby äro lagde wordne, hwarföre wele wi härmed hafwa stadfäst och bekräftadt at dhe och härefter, sampt med hwad annat som efter Hans Kongl. Maj:ts befallning dertil lagt är der under blifwa skole. Och i lika måtto beswära de sig och at de emot den förlijkning som de upå Tinget med dem som i Pedersöre boo giort hafwa, ingen hjelp bekomma uthaf dee byar och rökar, som dijt med Skjutsningar äro lagde, och aldenstundh samma förlijkning är af dem på bägge siidor godwilleligen stadfäst och samtycht och derhoos witet lagt hwem den bryter, derföre skole dee och derwed blifwa. Wij hafwe och Nådigast efterlåtit dem på det hemman, som de efter Kongl. Maj:ts Nådige tillåtelse hafwe köpt under Prestbohlet frijhet allehande uthlager och beswär, såsom ock at dee årl. måge bekomma så mycket Spanmåhl utaf Kyrkohärbärget som dhe behöfwa at köpa wijn och oblater för. Förbiude förthenskul här medh alle wåre och Kronones tro tjenare och Befallnings-män och andre ehoo dhe hälst wara kunna, at de för:de wåre Kronones undersåter häremoth hinder i någon måtto, der hwar och een wet sig efterrätte. Af Nyköpingh den 13. Decembris Anno 1611.

GUSTAVUS ADOLPHUS.

Men lärer sedan berörde Kniffsund wid annat tilfälle blifwit dem ifrån tagen, emedan byn nu ei hör dem mera til.

(c) Wij CARL den Niende med Guds Nåde Sweriges, Götis, Wendis, Finnars, Carelers, Lappars i Norlanden, dhe Cajaners och Esters i Lifland Konung, tilbiude Edher wåre trogne undersåter, som uti Påras Capell i Österbottn boendes äre, wår gunst och nåde tilförende. Och weke edher icke förhålla, at edre uthskickade hafwa warit hoos Oß, och begärat, at hoos edher uthi edert Capell måtte hållas Tijdhegård hwar Söndag, på thet at J måtte fåå giöra eder Gudstjenst, och warda esomoftast i Guds ord rätt underwiste som det sig bör. Så welle wij der upå edher til Swar Nådheligen hafwa gifwet, at wij intet heller see och önske, än at J så wäl som andre wåre trogne undersåter uthi wårt Konunga-Rijke icke allenast warde til lekamligh wällferd, uthan och på Själenes wägne med Guds Helge och reene Ord försörgde. Hwarföre hafwe wij för godt anseet, alldenstundh wij förnimme at

J

J äre så til Mantaal wed samme Capell, at der kan uprettas een Kyrkia, hwilken wij wela at hon härefter skall nämpnas Cronoby Sochn. Til samma Sochn hafwe J nu i förstone Tiugu Röker ifrå Pedersöre Sochn Hopsal och Åminne. Deßlikes uti Påras byen til än Fyretije Röker, och uthi Terfjärfwi by Femton Röker, och förordnat edher en särdeles Präst Herr Morten Jacobi wed nampn, hwilken skall underwisa edher i Guds-Ord, och gifwit honom derupå wårt Collations bref. J skolle fördenskull wara förtänckt (efter som lagh utwijser) at byggie wedh samme Kyrkie, der lägenhet ähr, til at upprödia åker och Engh, en Prästegård med så många huus neml. Stugu, Ladho, Stegerhuus, Kornhärbärge, Wisterhuus, Sonnehuus, Stall och Fäähuus, dem skall Prästen sedan gömme och beware. Och hwar så är at flere der omkring i Bothnen kunna finnas som hafwa lust at boo i samma Sochn, och uptaga ödis jord och dem upbygge, på det at samma Sochn kunna sig förmehra. Då wele wij icke allenast gifwa dem der upå några åhrs frijhet, uthan thet skall wara deras rätte arf och barn efter them, och lägges under skatten. Wij hafwe och nu sändt några wåre trogne tjenare til för:de Österbothn som skulle om alle lägenheter ransaka och til samme Cronoby Kyrkia tildela för:de Byar och Röker, samt mera dertil efter lägenheten, och förordnat är Prästegård, thär Prästen kan hafwa sitt hemwist. Finne J och bättre lägenhet och plats dersammastädes at Fundera och uppbyggia samme Kyrkie, än på den plats som Capellet nu står, då kunne Ji dett, der som eder synes beqwämligast. Hwilke wij edher til swar icke hafwe welat förhålla. Gudh befalandes af Stockholm den 22. Augusti åhr 1607.

CAROLUS.

Pastoris fulmakt lyder sålunda:

Wij CARL den Niende medh Guds Nåde, Swerigis, Göthes, Wändis, Finnars, Carelers, Lappars i Norlanden, dhe Cajaners och Esters i Lifland Konung: Göre witterligit, at efter wij hafwe för gått anseedt, att een Serdeles Sochn skall uprättas wed Påras Capell i Österbotnen, och ther byggas en Kyrkia, hwilken skall kallas härefter Cronoby Sochn, Så alldenstundh der til nu i förstonne ligger de Tiugu Röker i Pedersohre Sochn, Såsom och uti Påras byen til en Fyratijo Röker och uti Tärfwijärfwi by til Femton Röker, som tilförene til samme Capell legat hafwer, hwilke skole och nu til samme Cronoby Kyrkie lydhe och liggie, derföre så hafwe wij tillskickat och förordnat, efter som wij

och

och härmedh tilskicke och tillbetrow, thenne Brefwisare Herr Morten Jaco-
bi, att han Kyrckioherde uthöfwer samma Cronoby Sochn wara skall,
och skall han wara förplichtad at predika och förkunna Församlingen der-
samnastes, Guds klara, reena och Saliggiörande ordh, efter som dehe
uthi den Prophetiske och Apostoliske skrift författat är, uthan rågon men-
niskio dicht och bijlärw. Såsom och elliest föregå sine åhörare med itt
skickeligit och ostraffeligit lefwerne, efter såsom en trogen Siälesörjare
plichtig åhr til att giöre, Såsom han in för Gudh Alsmächtig, Oß
och hwar Christen man will och kan tryggeligen til swars wara. Dher-
till med skall han förplichtat wara, att förmahna sina åhörare på det
flitigaste till hörsamhet och lydno emoth theres rätte Öfwerhet som tro-
gne och rätträdige Undersater egnar och bör til at giöre; Såsom och till
inbördes samje, kärlighet och endrechtighet? Wij hafwe och Nådigast der-
hoos undt och efterlåtit honom samme uederlagh, underhåld och wilkor
niute och behålle, som hans Antecessor för honom årligen haft och nu-
tedt hafwer. Binde fördenskull alle som uti för:te Prästegäld byggie och
Boendes äre, att J anamme och bekomme för:de Marthen Jacobi för
edher rätte Siälesörgare och Kyrkoherde, uthgiörandes honom i rättan
tid, wälwilleligen och uthan all knorr, Tiende, Lijkstoel och all annan
dehl, som J efter Lagen, Kyrkie ordningen och en god gammal sedhwa-
ne skyldige och plichtige äre. Deremot skal han wara förtänkt att uth-
giöra Oß och Kronan all dehl som både uthi Norkiöping och annorstädes
brukeligit är, och än härefter kan samtycht och påbudit warda. Der J
trogne Undersåtare och Daneman alle wete edher hörsamligen efterrätta.
Af Stockholm den 24. Augusti Åhr 1607.

CAROLUS.
(L. S.)

(d) Se Pastor N. Mathesii Disputation de Ostrobotnia, Cap. III. §. 16. Professor Kempes relation de Cronoby, och af Kongl. Fundations Brefwet dat. den 22. Aug 1607. der ibland annat orden så lyda: hwil-ken wi wele at hon härefter skall nämpnas Cronoby Sochn. Sok-nen förer en gulfärgad eller Gullgul Krona i sin fana, som war af blått taft.

(e) Til denne Kyrkobyggnad lämnade Konung GUSTAV ADOLPH Tijo Tunnor Spanmål, hwilket med mera, kan ses af Kongl. brefwet af den 19. Martii 1614. så lydande:

GUSTAV ADOLPH medh Gudhs Nådhe Sweriges, Göthes och Wändes Konungh och Arffurste, Storfurste til Finlandh, Hertigh til Estlandh och Weßmannelandh. Wij hafwe Erich Andersson (*) Gunsteli-gen undt och efterlåtit Menige undersåter i Cronoby Sochn i Österbothn, ef-ter theras ödmiuke begäran til theras Kyrkiobyggning tilhielp Tijo Tynner Spanmåhl, hwilken Spanmåhl tu them lefwerera skall, af Upbörden der i din befallning. Wij hafwe och Gunsteligen efterlåtit dhem til Wijn och Ob-later åhrligen af Tionde Spanmåhl dersammastädes Sex Tynnor, hwil-ken dem åhrligen skall lefwererat warda. Rätta tig härefter. Af Ta-wastehuus den 19. Martii 1614.

GUSTAVUS ADOLPHUS.
(L. S.)

(*) Denne lärer hafwa warit Landshöfdingen Erick Haare.

Denna Kyrka blef 1639. igenom Probsten Brenneri försorg målad, som hans relation på Swenska utwisar.

(f) Kyrckan blef wid inwigningen kallad Heliga Trefallighets Kyrcka.

§. 4.

Uti Cronoby Sokn förekomma nu twänne Kyrckor. Moderkyrckan, och et Capell; om hwilket sednare man wil orda på sit rum. Den förra eller Moder Kyrckan är utaf trä, wackert bygder uti aflång fyrkant; des längd innom knutarna är 48. alnar, bredden 20. ¾ aln: utanpå är hon täckt med et wackert spåntak, samt försedd med et resligit Torn, som åfwen är spånt: på des norra wägg wid Choret står en utbygd Sacristia, med spåntak utan på, bestående af 6. alnars längd i quadrat: härstädes förwaras Kyrckans skrud och egendom, såsom Mäßhakar; Kyrckio-Kannan och Kalcken bägge af Silfwer m. m. Under Sacristian är en med wackert steenhwalf murad wijn källare. Ibland Kyrckans innandömme förekomma åtskilliga Ljus-kronor af metall, hwaraf först en wacker, änskiönt liten, med et lag pipor, uti hwilka otta ljus kunna sättas; som hänger uti Choret, öfwer Salig Probsten Brenneri graf, med följande inscription,

In. Dei. ter. opt. Max. Gloriam. Templi. Cronobyensis. ornamentum. &. sui. &. suorum. memoriam. dedit. På andra sidan läsas följande bokstäfwer: JACOBUS H. BRENNERUS. Pastor. & Præpositus. 1660. Längre ned i Kyrckan, eller strax utom Choret, hänger en stor och wälutarbetad Ljus-krona, Stor Kronan kallad, öfwer Salig Häradshöfdingen OLAI HAMNII graf, med trenne lag pipor och åtta stycken i hwart lag, hwilka utgöra rum för 24. ljus: ofwanpå kronan äro följande namn utstuckna:

OLAUS. ELIÆ. HAMNIUS. MAGDALENA. JOSEPHI. MATHESIA. På nedra raden: ELIAS. HAMNIUS. SUSANNA. HAMNIA. MARIA. HAMNIA. A:o 1690. Ungefär midt uti Kyrckan är den tredie hängande, med twänne lag, à 8. pipor i hwart lag, utan någon påskrift. Den fjärde består af et lag, à 10. pipor, med denna ritning: Cronoby Kyrckio Crona Anno 1662. Den sidsta är besatt med 8. pipor uti et lag och hänger långst bak i Kyrckan, fram för läktaren. Utom detta upräknada, gifwa de wackra Taflor, som äro i Choret, Kyrckan en behagelig utsikt. Hennes hwitfärgade wäggar wilja hafwa sina åskådare århindrade om hjertats luttrande och renande ifrån alla synda fläckar, då de innom de samma, skola sig in för den Heligas ansickte ställa. En wäl utarbetad och med skön målning öfwerdragen Predikostol, är härstädes på norra wäggen, bredewid Sacristiæ dören, med en wacker bildhuggare tafla ofwanföre på wäggen, hwarest såsom en Sol med deß utastande strålar föreställes, med denna inscription: יהוה (a). Uti wästra gafwelen är en tämmeligen wälmålad Läktare för bägge Könen inrättad. J Söder ifrån Kyrckan, ungefär til 16. alnars distance, står en wäl bygder och med röd målning öfwerstruken klåckstapel, uti hwilken 3:ne stycken wälklingande klåckor hänga, af hwilka den största och mellanhängande klåckan wäger 8. Skeppund, 8. Lispund och 17. marcker: på henne stå följande ord: Kommer låt oß tilbedia och knäböja

böja och nederfalla för HErranom then oß giort hafwer. Psalm. 95:6. Midt uppå hennes ena sida stå orden: Sub felicissimo imperio Regis augustissimi CAROLI XI:mi, Regis nostri clementissimi. På andra sidan: War trofast in til döden, så skall jag gifwa tig Lifsens Crono: Apoc. 2:10. Neder omkring henne läses denna inscription: In honorem Dei & Ecclesiæ Cronobyensium Decus atque ornamentum. Pastore Magistro Jacobo Falandro. Me fudit Jacob Birman. A:o 1694.

Uppå den andra klåckan i ordningen, eller så kallade Gamla Klåckan (b), hwilken wäger 6. Skeppund och 8. Lispund, äro följande ord at läsas: Til Cronoby Sochn i Österbotn. HANS CHRISTOPHERSON WIKAR. Midt uppå henne står: JACOB H. BRENNERUS Pastor & Præpositus. Nederst omkring henne stå deße orden: Alt thet Anda hafwer lofwe HErran Halleluja. A:o 1675. guten i Stockholm af HANS JACOB BIRMAN. Minsta eller Lilla klockans wikt är 1.½ Skeppund; des inscription lyder sålunda: Æs hoc campanum in usum Ecclesiæ Cronobyensis, Imperatore augustissimo Rege FRIDERICO I:mo, Gubernatore Provinciæ illustrissimo Comite Domino CAROLO FRÖLICH, Præsule Diœcesios Reverendissimo Doctore JONA FALENIO, atque Pastore & Præposito Magistro ERICO CAJANO: fudit Anno 1736. GERHARD MEJER Holmiæ (c).

Nu fordrar ordningen, at något orda om denna Sokns, ifrån deß första anläggning, hafda Präster; och komma nu först Kyrckioherdarne i den ordning at upräcknas, som de finnas uti Cronoby Kyrckio-protocol-Bok uptecknade; och äro som följer:

I:mus Dn. MARTINUS JACOBI VILOI, Pastor confirmatus af Kong CARL den Nionde den 24. Aug. 1607. menes hafwa warit den sidsta Sacellanus wid det här förut

ut warande Påras Capell. (Lärer warit Kyrckioherdens i Wöro Dn. JACOBI MARTINI WILOI Son; ty nysnämde Kyrckioherde förestod Wöro Pastorat från åhr 1573. til åhr 1601. som catalogus Pastorum i Wöro Kyrcka utwisar). När han blifwit död har man ingen underrättelse kunnat inhämta.

II:dus Dn. JEREMIAS BIÖRNEBURGUS, Finlandus, den nysnämdes måg, (menes warit Promotus Magister) tilträdde sedan Pastoratet, men owist hwad åhr; war förut Rector Uloensis. Lärer blifwit död år 1636 eller 1637. emedan

III:tius Dn. JACOBUS BRENNERUS, född i Wasa, hwilken war först Regements Pastor, blef här förordnad til Kyrckioherde samt Præpositus år 1638. Har lefwat länge och giordt mycket godt wid Församlingen. Dödde ungefär 1686.

IV:tus Dn. JACOBUS RESTRENIUS, tilförene Regements Pastor en liten tid och sedan ganska länge Hospitals Pastor. Blef Kyrckioherde uti Cronoby 1687. in Majo. Dödde straxt efter tilträdet, mätt af lefwande och ålder.

V:tus Magister JACOBUS FALANDER, född åhr 1658. uti Gamle-Carleby; war först Sacellanus i sin födelse ort, sedan Kyrckioherde uti Cronoby 1689. har äfwen giordt mycket godt wid Församlingen. Blef här Præpositus. Transporterad til Gamle-Carleby 1704. Dödde, trött af mycken wederwärdighet, i Gamle-Carleby 1720.

VI:tus War min Faders Fader Magister ERICUS CAJANUS, född i Sotcamo 1675. Blef antagen til Civis Academicus uti Upsala 1692. Philosophiæ Magister i Åbo 1697. Conrector wid Åbo Cathedral Schola 1698. och samma år ordinerad til Präst. Utom sina Scholæ Sysslor, dem han i 6. år därstädes troget och träget upwacktade, war han ock sysselsat med den nya Finska Psalm-Bokens reviderande samt Correcturen under Trycket. Blef härstädes Kyrckioherde 1704. Kom jämte andra på flychten 1714. Under flychtetiden Nådårs Predikant i Suane Församlingar i Jämtland ifrån August. 1715.

1715. til samma tid, år 1716. Betiente sedan med sina Ambets göromål Lögdöö Bruks Församling in til Freds slutet år 1721. då han kom hem igen. Blef Probst öfwer Croneby Contract 1722. Dödde saligen den 26. April. 1737. Hwad mycket godt han, med sin oförtrutna flit, til Församlingens förkofran bidragit, anstår ei mig, at här utföra, utan lämnar sådant til andras owäldoga omdöme.

VII:mus Magister GUSTAVUS JUSLENIUS, född i Åbo 1702. Sedan han hemma hos sin käre Fader Sahlig Theologiæ Professoren Herr Mag. GABR. JUSLENIUS lagt grunden, och fullföljt det påbegynta i Strängnäs Gymnasio, kom han til Upsala år 1719. Blef dersammastädes Promotus Magister 1734. År 1735. blef han ordinerad til vice-Pastor i Pyhäjoki, och 1738. Kyrckioherde här i Cronoby, hwilcken den Högsta wärdigas uppehålla wid wälmåga i långliga tider, til sin församlings förmån.

Sacellani wid Cronoby Moder-Kyrcko Församling, hafwa följande warit:

I:mus Dn. HENRICUS.

II:dus Dn MARTINUS GEORGII TAITERUS Kallad GRYM.

III:tius Dn. GABRIEL WERANDER Senior, tilförene Adjunctus Ministerii in Cronoby. Dödde 1706.

IV:tus Magister JOHAN PILCKAR: tilförene Adjunctus Ministerii härstädes. Dödde 1714.

V:tus Dn. GUSTAVUS BOGMAN, äfwen tilförena Ministerii Adjunctus härstädes. Transporterad til Uleo Sacellanie 1735. Pastor in Salo & Brahestad 1737. Probst 1749.

VI:tus Dn. JOHANNES FORSMAN, född 1699. Pædagogus Secundus & Adjunctus Ministerii in Gamle-Carleby, 1726. Sacellanus härstädes 1735. hwilken nu til allas nöje förestår denna syslan.

Adjuncti Ministerii: I:mus Dn. GABRIEL WERANDER Senior. II:dus Dn. GABRIEL WERANDER Junior. III:tius Magister JOHAN PILCKAR 1703. IV:tus Dn. GUSTA-

vus BOGMAN 1713. Vitus och nuwarande är min Käraste Fader Magister ERICUS CAJANUS, som sedan 1732. förestådt detta Ämbetet, jemte Hospitals Pastors Syßlan, hwarom mera längre fram. Gudstiensten förrättas härstädes på Swenska, emedan Soknen bebos til största delen af Swenskt folck (d). Nu i sednare tider hafwa Sawu-Tavast ja ock ifrån de nästgränsande Soknars Byändar unga Bonde drängar nedflyttadt, hwilka warit bara Finnar, at söka sig någon mäg lägenhet i de nedre Soknarna; Då de til en stor del, medelst giftermål, stannadt här qwar, och med tiden blifwit bofaste Hemmans brukare; för deras skull har Prästerskapet härstädes blifwit föranlåtna at hålla hwar tredie eller fierde Söndag Finsk Predikan.

De oblida öden, som denna Sokn warit underkastad, äro mäst gemensamma med de af Mag. JAC. CHYDENIO uti des Grad. Disp. upräknade, som i Gamle-Carleby timat; Det torde kanske ej fälla den B. L. beswärligt, at de samma uti korthet uprepas. De stora mißwärt-eller Fattig-åhren 1695. 1696. och 1697. plågade denna Sokn såsom andra; den Folckbrist, som de samma förordsakade härstädes, kan af närgående opsats skönjas: hwaruti finnas uptagne de, som de åren endast genom hunger dödde

År	Döde
1695.	59.
1696.	64.
1697.	98.
1698.	15.
	236.

De härsande farsoter som åren 1710. och 1711. almänt i Österbotn ruinerade wår klena Hushålning, lämnade ej heller wårt Cronoby obesökt: uti Pesten Dödde här

År	Döde
1710. Nov. och Decembr.	26.
1711. in Januar. & Febr.	19.
	45.

Men

Men derwid är märckwärdigt, at de hus, hwarest Blodsoten den föregående Sommaren grasseradt, lämnade den derpå följande Pesten aldeles oskadda; de hus och gårdar blefwo endast besökte af denna ödande gästen, som ingen känning haft förut af röd eller blodsoten. Hwad andra öden detta wårt Cronoby warit underkastadt; wil man ej heller förbigå. I slutet af 16. Seculo, i det inbördes bullret under Kong Sigismundi Regemente, huserade des Rytterie, som woro förlagde i Österbotn, grufweligen i Landet och plågade Inwånarena, så at ock deraf upwäcktes det bekanta Klubbekriget emellan Bönderna och Ryttarena; hwarom man med nöje kan läsa Herr Mag. J. CHYDENII sednare del om Gamle-Carleby p. 3. & seq. At Inbyggarena uti Cronoby, (som då hette Påras) hade utaf deße öfwerdådige Ryttare sin dryga del, kan man nogsamt finna.

Hwad denna Soknen, så wäl som andre, måste lida under det långa och swåra Kriget med Ryßen, som börjades 1700. och slöts 1721. är ännu hos en och hwar i så friskt minne, at jag hwarcken behöfwer des åminnelse å nyo upelda, ej heller hinner min förmögenhet til, at den obeskrifweliga jämmer och elände med tilräckeliga färgor afmåla. År 1706. utskrefs härifrån, så wäl som ifrån andra Soknar, en ansenlig hop ungt manskap til Soldater, hwilka blefwo uti guarnizon commenderade til Wiborg. Såsom Allmogen under samma tid måste wara i gewär och blifwa exercerade som Soldater; så blefwo de flera gångor ut-commenderade til åtskilliga orter: men efter ordres blifwit dem seent communicerade, hunno de ej at tjena sitt Fädernes land uti någon offentelig bataille. Hwad beswärligheter denna Sokn widare hade i sidsta Kriget, då Ryska Hussarerna år 1742. in Octobr. hit ankommo, är ännu hos en och hwar i ganska färskt minne. Eljest woro här i Soknen, som och annorstädes i landet, swåra mißwäxt år af frost, neml. åren 1739. 1740. 1741. och til någon

gon deel af 1742. Somlige, och de ganska få, fingo de åren litet sprickande säd, somlige aldeles intet. Ingen dödde doch de åren af hunger här i Soknen. Huru deras hushåldning lidit och deras näringsfång måst eftersättas medelst omrörde exerceringar, medelst brist på föda i fattig-åren, medelst egit Krigsfolcks skiutsande i det långa 21. åriga Kriget, medelst löpande i skog och marck wid Rysens inbrått i landet, medelst de oändeliga skiuts-färder under Ryska maktens wistande och af och an marcherande år 1742. ifrån Octobr. och 1743. til Aug. är lätt at sluta. At förtiga den rädsla, fruchtan och osäkerhet, hwaruti man då stundeligen lefwa måste. At jämwäl lämna onämnt, huru många Creatur, wid de ankommande marcher til slakt åt Ryska Officerarena uttagne wordo; med mera, som då måste widkännas och undergångit warda. Änskönt denne Sokn, som bemält är, warit så många ödande omwäxlingar underkastad, så har däck, genom den Store Gudens underliga Försyn, folck-bristen redan blifwit här så tilräckeligen årsatt, at intet hinder derutinnan synes nu mera öfrigit för jordens idoga upodlan. Om detta Almogens af- och tiltagande i sednare tider, är mig af Herr Mag. och Kyrckoherden JUSLEN, genom extract af Kyrcko-Tabellerne, gunstigt meddelt; som följer:

År	Födde	Döde	Wigde.
1749.	78.	47.	14. par
1750.	84.	58.	7.
1751.	73.	59.	11.
1752.	85.	70.	16.
1753.	90.	65.	8.
1754.	96.	57.	14.
	506.	356.	70.

Folc-

Folckets talrikhet för samma år är som följer;

1749.	1083.
1750.	1079.
1751.	1096.
1752.	1096.
1753.	1096.
1754.	1178.

Ålderdomens qwarlefwor förekomma här inga synnerligen märckwärdiga, undantagande det jag hört utaf en gammal trowärdig man berättas, om en gammal skut-köl och et af rost nästan aldeles förtärt Järn-Ankare, hwilka i hans barndom blifwit fundna på et bärg ½ mijl ifrån Moder-Kyrckan, opföre åån, och altså litet mera än ¾ mijl ifrån den nu segelbara farleden (e). En dylik trowärdig berättelse är åfwen om en Köl af et gammalt Skutwrak, som blifwit funnen år 1678. ungefär 1. mijl op til skogs ifrån den omtalta Skepsleden, uppå en måsa, Lapmåsan kallad (f), hwilken då redan warit så i jorden nedsuncken och med måsa öfwerwäxt, at ganska litet af den samma kunnat synas.

Alt detta äro säkra prof på denna ortens starcka tilländningar; utom det, som man i manna-minne ögonskenligen förmärckt watnets lika som aftagande och jordens upwäxt. Märckeligit är, huru den af de enfalliga så kallade watnets minskning på 20. à 30. år tilbaka kan säkert rönas: de ställen, som då warit så diupa, at man, utan at fruchta för grund, kunnat wid utloppet af Cronoby åå, segla med en stor fullastad skötbåt, äro denna tid så grunda, at en nu mera knapt kan slippa der fram med en enbölings båät eller Sääp (dialecto Cronobyensium). At förtiga, det de ställen, hwarest man för 70. à 80. år tilbaka, haft de bästa Sijk-warp, äro nu dels uti äng, dels i mulbete

C för-

förwandlade (g). Sommar och Winter Lands- eller Påst-wägen, löper midt igenom denne Sokn söder ifrån norr omkring til Stockholm.

(a) Denne tafla är af en infödd Cronoby bo uthuggen och med hans omkostnad målad och förgyld, hwilken han Kyrckan sedermera förärde.

(b) Utan twifwel så kallad, emedan hon lärer wara bland de äldsta klockor, som Cronoby haft, om icke den aldraförsta, som årtalet tycks wilja intyga.

(c) Här war tilförena en annan liten eller Präst-klocka, guten år 1700. wog 4. Skeppund. Blef af Ryßen år 1714. bårttagen, derigenom, at några enwisa af Allmogen ej wille tillåta henne bårtföras til Stockholm undan Fiendteliga Troupparna tillika med de andra 2:ne, hwilka under ofredstiden ifrån år 1714. til 1722. på flychten woro i Stockholm behåldna.

(d) De första Swenska Åboer härstädes lära warit de, som blefwo i Kong ERICH XI:tes eller Läspes tid, igenom des swåger BIRGER JÆRL til Biälbo, (eller som han redan hette Riks-Föreståndaren Hertig BIRGER,) uti 13. Seculo hit til Österbotn sände. Denne BIRGER JÆRL skall åfwen warit, som med sin Armee underkufwat en stor del af Landet, då jämwäl Christna religion infördes. Den tiden lärer en stor del af Österbotns inwånare ej andra warit än Lappar, som af denne BIRGER blefwo dels ihiälslagna, dels på flychten drefna. Det är likt, at en del af deße nyß öfwerflyttade inbyggare woro Smålänningar, men större delen Wärmlänningar. Cronoby och Pedersöre dialecten (som är enahanda) tyckes gifwa det wid handen. En 80. års Man uti Cronoby, wid namn Matths Biogn, berättade, det han i sin ungdom, tillika med andra, i Konung CARL XI:tes tid blef efter hög befallning sänd på något byggerie til Wärmeland emellan 1680. och 1690. talet. Då han med sina stallbröder anlände til en gård i Wärmeland, hwarest de gingo in i stugan och hälsade på sit språk; så swarade dem en wid bords ändan sittiande gråhärig man på sit språk. De taltes wid och språket eller dialecten war enahanda. När de nu således talats wid en stund, sade den gamle Huswärden. Jag ser och hörer, at J ären af-komlingar af det folck, som i Kong ERICH Läspes tid af BIRGER JÆRL blefwo förda ifrån denna ort til Östra sidan. För curieusiteten wil man anföra några härstädes brukeliga ord: Gusfrå, Gudsfrid. Säsner, sitt nid. Ga åsta jita, gå at äta. Lystir dih fahrah heim rei, wil du fara eller resa hem redan. Lis gräckion från bölon, lätta flickans börda. Leif

Leif gärckin i hääpin, lemna gäßen uti båten. Söis ha hå wiri, så har det warit. Ha du sijdt nan på giälon, har du sedt någon på åkren. Hwa giol du thår söis lång, hwad giorde du der så länge. Hå wa ein grömt langan gärck, det war en grymt långer gäße.

(e) När deße efterlefwor blifwit fundna, kan ej för wißo sägas: däck är det en allmän sägen, at det nedan för bärget nu i wälstånd warande bonde hemmanet deraf fådt sit namn, hwilket heter Skuthälla.

(f) Utan twifwel lärer denne måßa fådt sit namn af de fordna Lappar, som för Christendomens början kunnat boo på de omkring samma måßa liggande Backar eller hålmar, (dialecto Cronobyens. Klubbar), hwarest de beqwämligen kunnat wid et diupare watn hafwa sina fiskenästen.

(g) Det berättas at en något stor Saltbåt kommit en gång seglandes op til et hemman, benämt Sunde, (nu en half mijl ifrån siöwatn) och litet stycke därifrån, där Sommar lands-wägen nu är, med fulla segell stött på och omkommit med hela lasten. På samma ställe i en grop har boskapen warit begiärlig, at dricka watnet och åfwen nu, sedan watnet aftorkats, med begärlighet, för sältan skull, slekia leret.

§. 5.

Om Jordmånen / Åkerbruket och Swedieland.

Jordmånen här i Soknen är åtskillig: somligstädes Leergrund, annorstädes Steenmaal, på somliga ställen Sandmoo. På några ställen finner man jordmån bestå af 2. à 3. hwarf grå eller Klappersten med jord emellan. Matjorden är minsta delen rått swart mylla, utan somligstädes sandjord, någorstädes Leerjord och måstadeles Leer- och sand-blanning. Blöt, surachtig eller gyttie jord finnes här ock någorstädes i åkrarna: man kan täncka, hwad den i fräst-åår lönar mödan. Åkren giöres fruchtsam med gödsel, som faller efter Hästar, Får, Swin och mäst Koor eller Nööt. Ett slags jord upgräfwen ur måßar brukas här wid Capellet af wißa hushåll, at föröka gödselen med, på det sättet, at bonden om wåren, innan Säänings tiden infaller, kastar up jorden uti en hög wid paß af 2. ½ alns

alns högd, 3. à 4. alnars långd och 2. alnars bredd, hwarest den året öfwer ligger orörd til nästa wår, då Landtmannen, sedan han utkört all den gödsell, som winteren öfwer fallit undan hans Creatur, släpar denna sammangyttrade jorden hem, och lägger henne nederst uti gödnings-stoon, at der, under den gödsel, som faller om sommaren, än ytterligare medelst hoxbrinnande och saftens dragande från den andra göras til nästa år begämlig til den magra åkrens uplifwande: och kunna sannerligen de Hushåll, som på detta sättet öka sin gödning, wid des utkörande fägna sig af en långt kraftigare gödsel, samt följakteligen wänta en tilräckeligare skörd. Af alla försiktige Hushållare utsläpas gödseln med dertil giorda fyrhjulade kärror eller wagnar, på åkerstycket om wåren, litet förän de såå, då den, utan at ligga der längre för luftens wäldsamheter öpen, straxt sönderklappas, utbredes och nedplöjes, hwarpå sååningen följer utan upskof. Wid Capellet, deräst detta gödnings sätt måst i akt tages af alla, som dertil hafwa tilfälle, få de fägna sig wid uttröskningen af 10. 11. 12. ja ibland 13. kornet emot utsädet: Comministern därstädes Herr Laur. **Häggman** förtjenar i synnerhet beröm för de wackra efterdömmen han, medelst sin osparda flit, lämnat Allmogen wid Åkerbruket. De andre deremot, som dels för sina åkrars obeqwäma lägen, dels genom wårdslöshet, (de dock få äro) försumma et dylikt Hushålls grep, måste åtnöija sig med mindre. Somlige utköra med första föret om hösten sin gödsel, som laßtals stielpes på åkerstycket, hwilket ärfarenheten har wist, ej swara i nytta mot det förra sättet (a). Gödningen ökes här äfwen öfwer alt med det halm-och höö-båß, som blir öfrigit fram för och under Boskapen; men af ganska få med granriis, hwilket dock torde wara ej mindre nyttigt. Fordom brukades eller plögdes åkrarna här med Stäckaal eller åålder. Men i förra Ryska tiden, nemligen emellan 1714. och 1721. då de hade brist på hästar; (ty somlige hade ingen,

somli-

somlige allenast en, någondera, och de ganska få, hade twå,) och således måste hielpa sig med de högstnyttiga Creaturen, **Oxarna**, til dragare, begynte de här i Soknen at ärja eller plöija med **Sahra**, eller den til jordens brukande mycket tienliga och nyttiga twågrenuga **plogen**, som här kallas **Sawu-aal**, (hwarom se Mag. PAZELII Disp. **Om Äng och Åker skötsel i Österbotn**) emedan modellet dertil är kommit ifrån Savuland, hwarest deße **Sahrat** eller twågrenuga plogar af ålder brukade blifwit. Til at efter rågens nedharfwande köra åkren i forar och jorden emellan dem jämn, bruka några få i Steenåkrar et myllnings-aal med strykbräde twärt öfwer, som liknar **Sahran**, allenast det icke är twågrenugt. Men andre och de fläste betiena sig af åålder eller Skäckaal, med strykbräde twärtöfwer til samma ändamål, hwilka göra jämnare fårar och långt slätare fårbackar. Åkren hafwa de öfwer alt fördelt uti 3:ne delar; den första delen, hwaraf Rågen hösten förut blifwit afskuren, såås följande wår med Biuggsäd; den andra delen, som legat uti träde öfwer Sommaren, besåås uti början af Augusti med råg: och den tredie, hwarifrån Biuggsäden om hösten blifwit bärgad, lämnas följande Sommar uti träde. Denna sin trädes åker ärja och plöja de 4. à 5. gångor om Sommaren förän de rågsåå. Under den tiden, som åkren ligger i träde, dijka de omkring sina åkerstycken och kasta dijks-jorden uppå åkren, hwilken sedan genom plog och harf i ärjningen eller plögningen och harfningen blandas med den öfriga åker-mullen. **Harfwor** brukas här med 3. leder eller **lättar**, och järntinnar uti. Både **Sahra**, plog och harf köres här alt med hästar; äfwen som ock alle andre både winter-och sommar-körslor förrättas med deße Creatur allenast; ty här måste man föra samma klagan, som **Salig Öfwerhof**-Intendenten **Herr** Baron CARL HÅRLEMAN i sina 1750. års resebeskrifning pag. 3. anförer, nemligen huru han märkt, at **Bondedrängarne omkring** Stock-

holm

holm **med förakt ansågo bruket af de så lönande som högstnyttiga Creaturen, Oxarna.** Sladden eller **wälten** betiena några sig af, at ifrån tårka befrija den nyß nedsådda Biuggsåden; i synnerhet brukas den af dem, hwilkas åkrar bestå af leer-och sandblandning, såsom största delen **Påras** byn och en del af **Bråttöö** by. **Årt-säde** brukas endast af några få Bönder wid Capellet, samt af Ståndspersonerne, hwilka ibland kunna deraf proficera ansëenligen. **Hampa** sääs här merendels af hwar Hushållare til egit behof, hwilken däck ej altid är så tilräckelig, utan nödgas de ibland köpa mera deraf til sitt behof utaf de nedkommande Sawu- eller Tawast-Bönder; men om bristen på denna wara bör tilskrifwas jordmånen eller folkets okunnighet om des rätta ans och skötsel, lämnas til nogare undersökande. **Lijn-plantagier** hafwa ock någon gång blifwit af eftertänksamma Hushållare försökta: men ännu hafwer man ej hunnit til någon stadga härmed; ty de tidigt infallande frostnätterna om hösten, plåga nog ofta göra Landtbrukarens härpå anwändna omkostnad och möda fruktlöös. **Skörden** går för sig gemenligen efter det allmänt brukeliga sättet i Österbotn: nemligen, Rågen skäres endast med handskäror; men kornet slås ibland af med en dertil giord Lija; däck skäres det mäst med sådana handskäror som Rågen. **Hwete** sääs här och inbärgas med fördeel af några wißa hushåll (b).

Uttröskningen och ränsningen förrättas här med samma wärktyg, som annorstädes i Österbotn uti Rija och Loga. Gärdande sker, som alment, med granstör och gärdsel (c) Swedior brukas här något, men ej altid med fördeel; ty jordens fruktbringande kraft är tilförena igenom flera resor brukadt och öfwadt Swediande, aldeles förtärd. Swediebrännandet har ock ofta åstadkommit högstfördärfweliga Skogseldar, därigenom hela Skogs-tracter afbrände blifwit, Allmenheten til största skada. Swedielanden besås mäst med råg, och ibland med rofwor, hwilka här trifwas besynnerligen wäl.

(a)

(a) En del nödgas för sina aflägsne åkrar gripa til et så skadeligit bruk: men deremot äro andre, som hafwa det för en sedwana och hållat för en oomgängelig nödwändighet, at i tid laga gödningen på åkerstycket.

(b) Mäst är här brukeligit Sommar-hwete; någon enda finnes som har Winterhwete.

(c) Deras åkrar äro mäst med gärdsle kringstängda, i synnerhet nedre uti Moderkyrko-länet, der de ej hafwa tilgång på så tienlig steen, hwaraf steengärdar kunde göras. Befallningsman Laur. Brunell är den enda, som med detta nyttiga hushålls grep föregådt allmogen wid Moderkyrckan. Wid Capellet får man deremot nästan ej see annat än af jämn och slät steen wällagda steengärdar kring åkrarna; i synnerhet på Prästbolets ägor, hwarwid Sacell. Herr Laur. Häggmans stora oförtrutenhet giordt det mästa.

§. 6.

Om Äng och Betes-Hagar.

Ängarne äro här af åtskilligt slag. Somliga äro blöta **Måß-ängar**, hwilka uti rägnaktiga somrar stå under watn och ägarena til skada, icke kunna afbärgas, såsom förledne Sommar skedde för mångom. Andra äro dels **Hårdwals-ängar**, dels **blöta**, in wid och längs åt åå-stranden belägna, **Åålands ängar** kallade. Worde bägge deße slagen bättre ryktade, de förra medelst diken ifrån det öfwerflödiga watnet befrijade, och de sednare, hwilka uti torra somrar, för brist på årforderligit watn, bära platt ingen frukt, medelst wattuledning uplifwade och måßan utrotad, skulle landtbrukarens möda, så wäl med et kraftigare som tilräckeligare höö, rikeligen blifwa belönt. Men deremot blifwa nu ängarna, genom deras egit förwållande och wårdslöshet, tuffulle och måßlupna, då det sedan heter: **Ängian walnas bort.** Såsom härstädes är en stor och wacker Skäregård, så utgöra Holm-ängarna somligstädes Landtmannens mästa Boskaps föda. Om deße blifwa tilbörligen rödde, så at skiul för starkt wäder och brännande Solhetta lämnas qwart; äro de ganska gräsbärande.

rande. Detta skiul årfordras ock til *åålands- och hårdwals-* eller *haga-ängar.* Lijor brukas här, som annorstädes, at slå ned höet med, dock med den åtskilnad ifrån de andre Finska Lijorna, at järnet uti Lijan är 7. 8. 9. ja 10. quarter långt, men skaftet deremot 6. à 7. quarter allenast. Inbärgningen skeer på hårdwall genom bärande med 2. famnars långa unga Biörk-telningar, Swegar kallade, hwaruti höet lägges och bäres sedan af en Person til hööladan. På de blötare ängar inbäres höet äfwen med Swegar, men för ängens ofasthet eller sancka botn, nödgas de betiena sig af särdeles dertil förfärdigade machiner, *Måßa-Andrar* kallade, uppå hwilka karlen går, som förer höö-bördan, hafwandes en sådan *måßa-andra* under hwardera foten fastbunden, hwilka hindra honom at siunka ned uti måßan. Herr Præses har berättadt mig, at *Willarna* uti norra America bruka sådana om wintertid at gå på snön med, i stället för skidor, som hos oß nyttias til samma ändamål. De som äga Holm-ängar, äro efter kornsåningen om wåren syßelsatte med sina ängars rånsande ifrån det wrak, som flödwatnet upkastadt, hwilket de lägga i hopar at torkas och upbrännas. Det torde ännu wara bättre, om bemälte wrak lades uti större hopar, til at desto bättre brinna tilsammans, hwilket sedermera med fördel kunde nyttias til gödsel. *Fräken* skäres til tämmelig myckenhet af Capell boerne uti deras insiöar. Sääf och röör på fiärdarna och wid holmstränderna samlas flitigt af Moderkyrko-boerna, hwilka dermed öka Boskaps fodret. Biörk- Alle- Asp- och Rönne-löf brytes här ock nog, så uppe som nedre uti Soknen, hwarmed fåren, i synnerhet födas. Ängarne stängas mäst med rit-gärdselgård, undantagande Holm-ängarne, de där äro kringflutne samt derigenom befrijade för fää, och måßa-ängarna, hwilka medelst sin ostadighet och blöthet afhålla Boskapen ifrån sig; dock äro de ock gärdade med rijs-gård eller nedfäld skog. Straxt efter midsom-

sommaren börja de här sin slåtter, som dock af försiktige Hushållare plägar ske med den åtskilnad, at de då ej slå den ängen först, som året tilförena giordes början med, utan ömsa; emedan årfarenheten har lärdt, at de, som altid börjat sin slåtter på en wiß äng, hafwa årligen tappadt uti hööwäxten: och är det ej at undra öfwer, emedan höet, som beständigt blifwit afslagit under Blomstertiden, ej hunnit frambringa några mogna fröen til årsättjande af det, som genom bete, boskaps-tramp, stark Soolhetta, lije-skafwande m. m. ängen til sit bärande kommit at årligen förlora. Höölador brukas här mäst öfwer alt, nog stora och rumrika, på det höet efter inbärgningen mätte desto bättre utaf wädret torkas och för rägn förwaras: ganska få äro, som bruka höö-häßior eller Lood. Betes-Hagar äro här ganska få, undantagande hos någon enda Ståndsperson, som brukar dem för sina hästar.

§. 7.

Om Skogar/ Utmark och Mulbete.

Skogen, som är och borde anses för en dyrbar Clenod, finnes här ganska illa medfaren, intet så mycket genom Skeps- och Skut-byggerie, som oändeliga flera resor genom et öfwerflödigt Tjärubrännerie, (enkannerligen uppe i Soknen,) omätteligit brädsågande och et Skogs fördärfweligit swedjande. De mästa trän, som här finnas, äro **Gran, Tall** och **Aal**; de mindre allmänna; **Biörk, Asp, Rönn, Hägg, Sälg, Een, Törne, Wijd, Deeg-** och **Röda-** samt **Hwita-Winbärs** buskar; m. m. Deße sidsta, nemligen **Hwita Winbärs** buskar finnas här endast på en liten holme i **Kasthus-Fiärden**; men af **Swarta Winbärs** buskar wäxa ej några uti Cronoby skäregård. En warsammare Skogens handtering hädanefter torde dock med tiden befrija landtmannen ifrån det nu eljes allmänt hotande öde; härtil skulle myc-

 ket

ket bidraga, om de myckna trä-skatar, som lämnas efter Såg-stäckar, men i synnerhet efter Tiäru- eller Törf-weden qware i skogen at förutna, skulle samlas, upqwistas och sönderhuggas til brändsle, då således intet andra stående trän behöfdes nedfällas til wed, utan de samma finge då wäxa, tils de kunde nyttias så til timber, som til annat. Detta, med mera, är så mycket nödwändigare, som skogen nu redan är så lutande til undergång, at deräst ej i tid nödig bot och hielpsam hand emellan kommer, lärer innan kort all tilgång förmenas på (jag wil ej nämna timber, som här ej mera fins) brändsle, gårdsel och stöör. Utmarken är här ganska trång, emedan, som i §. 2. förmält är, Cronoby innestutes och inspärras utaf de nästgräntsande Soknar, Pedersöre och Gamle-Carleby. Mulbetet är här skilgaktigt, somligstädes bättre, annorstädes magrare, besynnerligen för dem, som hafwa allenast de torra lötarna at beta på.

§. 8.

Om Boskaps-Skötsel.

BOskaps-skötselen drifwes här med all sårgfällighet; men med olika fördel. Ty hwarest bättre bete är, der har man större nytta af Boskapen; och deremot mindre gagn, hwarest betet är snåfware. Boskapen är ej särdeles stor; den bästa Koon kan wid bästa Skötsel och bete i målet miölka högst 2. kannor. Af de förmögnare Bönder underhålles ifrån 18. til 30. och af någondera flera Koor; men sällan har någon under 10. Får äro här af wanligit mindre slag. Af det Utländska hafwa allenast Herr Kyrkoherden JUSLEEN, Befallningsman BRUNELL och Härads-Bokhållaren BERGBOM haft någon nytta. En ock ann utaf Almogen har försedt sig med Baggar af det Utländska slaget, men ännu intet funnit särdeles trefnad dermed. Hästarne äro merendels af smärre art;

art; dock somlige ganske qwicke, och större delen gode lass-dragare. En och annan försiktig Hushållare plägar lägga sönderhackadt granriis ibland kokad råg, strö litet salt derpå, och gifwa hästarna efter watnandet, hwaraf de blifwa stadige och må mycket wäl. När Hästen blifwer häftad af obstruction, blanda somlige möss-boo ibland miöldricka och gifwa honom in, hwarefter hästen straxt säges få lindring. Boskapens utsläpnings tid är mäst öfwer alt Erics-Mässo tiden efter gamla stylen; hwaraf et ordspråk upkommit ibland Allmogen, så här, som i nästa Soknarna omkring, då fordret begynner at tryta: hä jär int Eiric än. Intet särdeles har Allmogen at til salu lämna af Fää och Fåår; ty så länge en myckenhet Hästar för det öfwerflödiga skogsbruket underhållas måste, nödgas man wara belåten med mindre Boskaps födande.

§. 9.

Om Jakt och Djur-Fång.

JAkt och Djurfång wil här i Soknen altsintet säija. Åtskillige goda Skyttar gifwas här wäl, men litet willbråd; ty uti en utödd och gles Skog kan ej finnas mycket skogs-djur och Foglar. Capellboerna hafwa tilförena jagadt och fält Elgar, Renar, och Biörnar, stundom ock någon Mård; ganska sällan hafwa de sedt någon Järf eller Filfrass, åfwen sällan något Skogs- eller Gräfswijn: men nu på 10. 12. à 15. års tid har der näppeligen wijst sig något af omnämde djur. Men Wargar, Räfwar, Harar och Ekornar finnes här något. Utaf foglar gifwas här åtskilliga slag, som Ufwar, Örnar, Hökar, Spärringar, Korpar, Kråkor, Skator, Rådrar, Orrar, Rypor, Hjerpar, Gäss, Änder af oräkneliga slag; Swanor, Tranor m. m. Ormar finnas här åfwen af särskilta slag, dock ej synnerligen förgiftiga.

§. 10.

Om Siöar / Strömmar / Skärgårdar och Fiskerier.

INgen särdeles märkwärdig Ström förekommer härstädes, utan endast Cronoby åå, hwilken har sin början, som förr är sagdt, ifrån Päras-järfwi. Denna åå rinner längs genom hela Cronoby Sokn och passerar några uti Capellet befinteliga insiöar igenom, såsom Peto-siön, Pitkäwäsi, Kärtjärfwi och Käkijärfwi; Deßutom äro der, Tärwijärfwi, Emas, Särs, Ämet, Gränöö-siön med flera större och mindre träsk eller insiöar; uti dem finnas Gädda, Braxen, Abbor, Laka, Mört, Gers. Inbyggarena fiska der med Ryßior om winteren och wåren, och med not Höst och Wår, någon gång och det sällan med is not, undertiden med nät och metkrook om sommaren. Djupleken i deße siöar är olijk; dock är den mäst til 2. 3. à 4. famnar. Uti åån äro många, men ej synnerligen brusande forsar; undantagande wid högsta Wårwatnet, Wår-oos kalladt, då ibland olyckeliga händelser i dem förelöpa. Ååns djuplek mellan forßarna är mäst ifrån 1. til 3. famnar; men när man nalkas närmare åmynnet, blir alt grundare, så at, der åån blandar sig med siöwatnet, är, såsom tilförene sades, så grundt, at man knapt kan slippa fort med en liten båt. Fiärden, som först emottager ååwatnet, är $\frac{1}{8}$ mil ifrån Moder-Kyrkan och kallas Brättöö fiärden; emedan Brättöö nedre Bylag ligger på deß nord-östra kant: härstädes idkas om Wårtiden et fördelaktigt Idfiske med nät och ryßior, men ej gierna med not, ty fiärden är i botnen upfyld med såfrötter, hwilka medelst sit fästande i garnen och sönderslitande afhålla härifrån alla nötter. Den omtalta Sååfroten säges just wara den, som läckar den romfulla Iden til sig om wåren, uppå hwilken han förmedelst gnidning sedermera lämnar sin rom; då den glupske Isgäddan ej försummar at taga tiden i akt,

at

at göra sig en god måltid; då hon gemenligen förtärer 3:die delen utaf deße Idägg eller romn. Et slags stor Sijk, åå Sijk kallad, infinner sig äfwen wid detta tilfälle, at minska Idens Foster. Deße bägge, Isgäddan och Åå-Sijken, fångas då wid samma tilfälle uti Ryßior och Idnät, men ej til någon mängd. På andra sidan i Sud-wäst härifrån är en annan fiärd, som kallas Södra Fiärden, uti hwilken tilgår med fiskandet på samma sätt. Under påstående Idlek, stiger äfwen et slags Abbor hit up, som är idel han-eller miölk-fisk, och fångas på små nät samt i sprätta-miärdar, Kaßar kallade, fiskarena ibland til största båtnad. Efter öfwerstånden Idleek, förswinna deße omrörde Fisk-arter tillika med Iden; då andra utan drögsmål igen strax intaga de förras rum, nemligen Leek-gäddan, (ty den Gäddan, som följde med Iden, hade ej annat ärende än sluka up Idrommen) och Leek-mörten. Wid denne tiden teer den widlyftiga Skäregården ej et utan flera nöjen, och kan en nygirig åskådare ej undgå at stadna i djupaste förundran öfwer Skaparens Allwisa inrättning; Hålmarne, som medelst Sund, Strömmar och Wikar sirligt afskiljas ifrån hwarandra, gifwa då med sina nys utsprukna löf samt åtskilligt färgada Blomster, den angenämaste utsikt: i Fiärdarna, såsom i nordost härifrån Kaskhus Fiärden, längre i nordost Bredwiks-Fiärden, i Södwäst härifrån Juoxholms-Fiärden, än längre i Sudwäst Håstöö-Fiärden, höres ej annat än et ständigt sorlande och sprattlande utaf den kärleksfulla Gäddan, som söker sin lust på de sand-och steniga stränder och grund, hwarest den genom krokar, ofta med ansenlig fördel, beqwämligen fångas. Den upstigande Leekmörten skyndar sig äfwen til et friskare watn och släpper han sin råm ej gierna uti Fiärden nedan för åån, utan twingar sig opföre strömmen, at derstädes på ganska grunda och steniga ställen öka sit släkte. Han fångas härstädes med dertil utaf hampgarn för-

färdi-

färdigade miärdar, til en ansenlig mängd. Eljest fångas han wid sit upstigande uti Brättöö-Fiärden, med miärdar utaf spö giorda, Kaßar kallade. Med nötter fiska här ätskilliga uti omrörde Fiärdar, (undantagande Brättöö-Fiärden) men ej altid med lika fördel. Not-Fisken i deße Fiärdar är Gädda, Braxen, Abbor, Sijk, Jö, Mört, Gers, Löijon, någon gång Lax, Harr och Nors. Notdrätts tiden warar om wåren i 2. à 3. weckor, sedan isen losnat: och om hösten ifrån Michaëlis tid, tils siöarna blifwa med is öfwerdragne. Om wår, sommar och höst idkas här äfwen fiske med Smånät, hwilka ibland wäl löna fiskarens möda. Någre Hushåll nedre uti Soknen drifwa om Sommaren Strömmings fiske med Skötén uppå eller in wid Tankaret, et Skär ut til Siös 3. mil ongefär ifrån Moder-Kyrkan, men intet til salu, utan endast til eget behof. Wintertiden bruka några Åboer uti Brättöö by at fiska efter Laka med Ryßior, hwilket dock nu mera sällan för dem så lönar sig. En allmän klagan öfwer Fiskens årliga minskning höres här som annorstädes, hwilket utan twifwel til en del lärer härröra utaf de årliga tillandningar: ty de ställen, hwarigenom fisken tilförena warit wan, at ifrån större Siöar flytta til de mindre, nemligen genom sund och strömmar, äro dels aldeles uplandade, dels blifwit så grunda, at sådan fisk, som Gädda, Sijk m. m. hwilka äro ganska skygge och wåga sig ej gierna på grundt watn, nu mera icke slipper in i skäregården, efter des wanliga wäg är honom förment. Det wore önskeligit, at man skulle börja låta grafwa up de rånlar och strömmar, som här finnas igenlandade och så grunda, hwarigenom fisken finge bättre tilgång och kunde följakteligen mera fångas; samt at Allmogen kunde ej allenast upmuntras at giöra det samma wid sina ägor: utan äfwen måtte bringas at taga i betänkande den swåra båtsfart man nu har uti denna åån, och följakteligen winnas til des uprånsande, så wida han sielf deraf sedermera skulle hafwa största nyttan; emedan et djupare watten skulle både läcka flera och större Fiskeslag upföre, som ock bidraga til en beqwämligare båtsfart. Ehuru flitigt fiskerier idkas härstädes af Allmogen, så försummas ändock derigenom på intet sätt den tilbörliga skötsel, som åkerbruket fordrar; ty om en eller högst 2;ne personer ifrån hwart Hushåll äro syßelsatte med fiskebragdernas skötning, äro flera hemma på åkren, som plöja, harfwa, sää m. m. De härstädes brukeliga båtar göra de sielfwe, hwilka äro enbölings båtar, samt flata under botnen och utan köl. Skäregården består ongefär af $\frac{3}{4}$ mil i längd och $\frac{1}{2}$ mil i bredd: och är ej djupare än ifrån 3. til 12. alnar. Sina Fiskebragder förfärdiga de sielfwe, dels af hemwärt, dels af köpter hampa.

Saltpetter-siuderiet begyntes här år 1746. Somligstädes har funnits god lönande saltpetter jord, annorstädes mindre.

Tegelbrännerie, af Herr Befallningsman Brunell och des grannar anlagt, har i några år blifwit med någorlunda fördel drifwit.

De märkwärdidheter, som härstädes uti Regno Minerali och Vegetabili förekomma, wil man framdeles, wil Gud! efter nogare skärskådan, ej underlåta at Allmenheten öfwerlämna; och gås de nu för widlyftigheten skull förbi.

§. 11.

Om Capellet.

Då nu inbyggarena alt mer och mer begynte förökas och tiltaga, och Sokne-Kyrkan blef förträng och liten, fundérades med Höga Wederbörandes tilstånd år 1667. et Capell uti Terwijärfwi by, af då derwarande allenast 19. Matlag eller Rökar, och inwigdes af framledne Probsten och Kyrkoherden Herr

Herr JAC. BRENNERO, då den wid inwigningen blef kallad, **Wår Frålsares Kyrka.**

Om denna Kyrkans bygnad och öfrige angelägenheter hafwa de uti Capellet warande beskedligaste och måst drifwande Åboer, nemligen Anders, Daniel och Mårten Olofs söner ifrån Colam by, wijst sin besynnerliga nitälskan om Guds Församlings tilbörliga underwisning och förkofran uti HErrans Heliga ord, i det den ene af dem, såsom Deputerad härifrån, öfwerreste med samtelige Åboernas ansökning til Stockholm, då honom en besynnerlig Konglig nåd wederfors utaf Glorwördigst i åminnelse, och om den Himmelska sanningens fortplantande högst sorgfällige Konung CARL den XI., hwilken til ytterligare nådigt wälbehags betyg, ej allenast tillåt härstädes Kyrkobygnaden, utan åfwen förärde til denne Kyrka en wacker klocka med sitt eget Höga Namns påskrift. Deße omtalte Colamboar hafwa med sitt egit arbete, utan någon främmande Byggmästares tilhielp, upbygdt och förfärdigat Kyrkan, samt åfwen gordt Predikestolen. Så har ock berörde Daniel Colam förärdt til detta Capell en wacker metals Ljus Krona, som hänger uti Chordören, samt dragit försorg om alla tre härwarande klockors århållande (a), ibland hwilka den största och mellanhängande wäger 4. Skeppund, 14. lißpund och 5. marcker; Deß Inscription år.

In Honorem Dei & Cronobyensis Sacrarii in Teirijärfwi Decus ac ornamentum, Gubernatore Provinciæ Illustrissimo Barone Reinholdo WILHELMO von ESSEN, Episcopo Reverendissimmo Doctore HERMANNO WITTE, ac Pastore Præpositove Mag. ERICO CAJANO, Me fudit GERHARD MÆIJER Kongl. Styckgiutare i Stockholm 1725. Nedan omkring henne stå orden: **Kommer låter oß tilbedia, och knäböija, och nederfalla för HERranom then oß gjordt hafwer.** Psal. 95: 6. **War trofast in til döden, så skall jag gifwa til Lifsens Crona.** Apoc. 2: 10. På den

den andra i ordningen, som wäger 2. Skeppund, 5. Lißpund, 15. Marker, åro följande ord at läsa:

In Gloriam Dei ac decus Sacrarii Cronobyensis in Teirijerfwi, Imperatore Augustissimo FRIEDERICO, Svecorum, Gothorum Vandalorumque Rege, &c. &c. Gubernatore Illustrissimo Barone REINHOLDO WILHELMO von ESSEN, Episcopo Reverendissimo Doctore HERMANNO WITTE, Præposito ac Pastore Mag. ERICO CAJANO, Sacellano D. GABRIELE WERANDRO, me, procurante Senatore MATTH. KIEMMER, fudit GERHARDUS MEIJER, Anno 1727. **Jag glädes i det mig sagdt år, at wi skole gå in uti HErrans hus.** Psal. 122: 1. (b).

På den tredie står följande Inscription:

Denne Klåcka hafwer Hans Kongl. Maj:t wår Allernådigste Konung CAROLUS XI. **förärt til** Cronoby **JESU Frålsares Capell.** Me fecit JACOB BIRMAN A:o 1684. Hon wäger 11. Lißpund och 12. marcker (c).

Ifrån förenämde tid blef i denna Kyrka almän Gudstjenst hållen allenast på de af gammalt här wanlige Predikedagar, då Prästerne kommo hit ifrån Moder-Kyrkan, intil år 1671. då Capellboerne efter många trägna ansökningar, århöllo tilstånd at få underhålla ständig Präst wid Capellet: fordrar altså ordningen at de samma uti korthet anföra:

1. Dn. CAROLUS WERANDER.
2. Dn. MATTHIAS MEILUND.
3. Dn. GABRIEL WERANDER junior, antea Ministerii Adjunctus. Sacellanus 1703. dödde 1731. och
4. Nuwarande Dn. LAURENTIUS HÆGGMAN. Föd i Pitheo. Blef Studiosus 1723. ordinerad til Adjunctus i Teirijärfwi 1727. Sacellanus 1733. hwilken til Församlingens synnerlige nöje och upbyggelse förestår nu denne syßla.

Den nuwarande Kyrkans längd år 41. och bredden 16. ¼ aln: men härwid år at märka, at denne Kyrka ej warit til-

fö-

förena så rumrik som nu och war des längd allenast 27. alnar in til år 1701. Då den förmedelst Probstens och Kyrkoherdens Mag. Jac. Falandri råd och anwisning, i anseende til Församlingen starka tilwäxt, blef 14. alnar längre giord och åfwen Kläckstapelen upbygd på wästra gafwelen af Kyrkan. Eljest är år denne Kyrka så innan som utan på ganska wäl conditionerad; år 1730. blef hon så wäl som Sacristian, genom Probstens och Kyrkoherdens Mag. Eric Cajani föranstaltande innantil wackert hwitlimmad, samt med täcka målningar utzirad; utan på är hon täckt med et wackert spåntak: på norra gafwelen år Sacristian af 11. alnars lång och 8. ½ alns bredd utbygd.

Hwad för öfrigit deße Capellboers äng- och åkerskötsel m. m. beträffar, så förhålla de sig härutinnan på samma sätt som Moder-Kyrkoboerne, hwarom dels i förregående §:er är förmält, dels skall det samma, om Försynen så täckes, framdeles widare omröras.

(a) För deße Colamboers stora omsårg och offörtrutenhet wid Kyrkobygnades pådrifwande och förfärdigande samt andra deras til Kyrkan giorda willige omkostningar, blef dem fram för andra de främsta rummen och bänckarna i Kyrkan tildelta, hwilken fördel alla deras barn och efterkomande än i dag besittia.

(b) Härwid år at märka; det deße omrörde bägge Kläckor blifwit uti Stockholm omgutna och tilökta; då åboerne, sedan de förmedelst oförsiktigt ringande warit wållande til deras söndring, sielfwe påkostadt Kläckornas omlagande.

(c) Denne Klocka lärer ej blifwit straxt, då Kyrkan bygdes, af Hans Kongl. Maj:t hitskänkt, emedan åratalen ej komma öfwerens; utan lärer hon, wid annat tilfälle, då samme Daniel Colam warit med någon ansökning til Stockhom, blifwit denna Kyrka förärd.

A. G. Å.